

Snelle start in het hbo
Taal- en studievoordigheden

Instructies voor de docent

Jenny van der Ende

Give a man a fish and you feed him for a day.
Teach a man how to fish and you feed him for a lifetime.
(naar Anne Isabella Thackeray Ritchie, *Mrs. Dymond*, 1885)

u i t g e v e r i j | C
c o u t i n h o

bussum 2017

Deze [instructies voor de docent](#) horen bij *Snelle start in het hbo* van Jenny van der Ende.

© 2017 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16h Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0574 6

NUR 143

Inleiding

Het hbo kampt al jaren met het probleem van een hoge uitval in het eerste jaar van de opleidingen. In het rapport *Zoeken naar de weg omhoog* (In 't Veld, 2016) staan de resultaten van een onderzoek naar studiesucces en doorstroom in het mbo en het hbo. Het studiesucces van mbo'ers in het hbo lag in 2005 gemiddeld op 55,6 procent, en in 2009 was dit cijfer gedaald naar 44,2 procent. In 't Veld maakt bovendien duidelijk dat het rendement van niet-westerse allochtonen nog sterker daalt.

Over de oorzaken van de uitval – die gedeeltelijk ook voor studenten met een havo-achtergrond geldt – is nog veel onderzoek nodig. Hogescholen nemen steeds meer maatregelen om uitval te voorkomen, zoals selectie aan de poort en persoonlijk advies. Daarmee is het probleem echter niet opgelost, want ook gemotiveerde studenten met een passende vooropleiding ontbreekt het vaak aan de juiste kennis en vaardigheden om de studie op een effectieve en efficiënte wijze te volgen.

Doel

Het doel van *Snelle start in het hbo* is dat studenten specifieke vaardigheden en kennis ontwikkelen om effectief en efficiënt te kunnen studeren in het hbo. Het streven is verschillende leerstrategieën aan te bieden, zodat de student kan ontdekken welke strategieën het best bij hem passen en voor hem het effectiefst zijn. Het boek behandelt verder het ontwikkelen van een actieve en reflectieve studiehouding. En ten slotte komen er taal- en studievaardigheden aan de orde die als bekend worden verondersteld, maar niet altijd bekend zijn.

Doelgroep

Het boek is bedoeld voor alle eerstejaarsstudenten in het hbo, maar ook voor aankomend hbo-studenten, bijvoorbeeld studenten die op het mbo een schakelmodule mbo-hbo volgen, havisten, vwo'ers, studenten die via een 21+-toets toegelaten worden en studenten met een andere taalachtergrond. Voor alle studenten geldt dat het handig is om te bepalen of er deficiënties zijn en daaraan te werken.

Het materiaal

De methode bestaat uit een boek en aanvullend materiaal op de website (www.coutinho.nl/snellestarthbo): de woordenlijst, een lijst handige websites en een antwoordmodel bij een aantal oefeningen uit het boek. Bij de meeste oefeningen is geen antwoordmodel gegeven, omdat het antwoord per student verschilt.

Opbouw

Het boek is verdeeld in hoofdstukken over studievaardigheid en taalvaardigheid. Elk hoofdstuk biedt een andere vaardigheid aan, dus de lezer kan een keuze maken of alle hoofdstukken doornemen. Natuurlijk houden de vaardigheden verband met elkaar: het ontwikkelen van de ene vaardigheid beïnvloedt andere vaardigheden.

Elk hoofdstuk begint met een overzicht van de onderwerpen die aan bod komen, gevolgd door een inleiding op het onderwerp. Daar hoort vaak een opdracht bij om te kijken welke voorkennis de student al heeft. Daarna volgen een stukje theorie, opdrachten om aan die vaardigheid te werken en tips.

Tempo

Het boek is zo opgebouwd dat de lessen in een vlot tempo kunnen worden afgewerkt. Probeer het tempo van één hoofdstuk per les aan te houden. Dat vraagt om een duidelijke keuze met betrekking tot de stof die in de klas wordt behandeld en de stof die als huiswerk wordt meegegeven. Voor sommige hoofdstukken kan meer tijd nodig zijn.

Taal- en studievaardigheid versus de professionele ontwikkeling

Taal- en studievaardigheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar het kan nuttig zijn om ze in de opleiding te scheiden. In bijvoorbeeld studieloopbaancoaching of mentoraat kunnen dan de onderwerpen aangeboden worden die te maken hebben met studievaardigheid, zoals motivatie, planning, actief studeren, onderzoek doen en reflecteren. De taalvaardigheid zou aangeboden kunnen worden bij lessen taalvaardigheid, Nederlands of communicatie. Binnen deze lessen kan de student bijvoorbeeld werken aan leesstrategieën, schrijfstrategieën, uitbreiding van zijn woordenschat, argumenteren en spelling. Door in deze lessen een relatie te leggen met andere vakken kan expliciet taalonderwijs heel functioneel zijn (Hajer & Meestringa, 2015).

De professionele ontwikkeling staat centraal in het leerproces van de student. Het aangeboden materiaal kan direct ingezet worden tijdens de professionele ontwikkeling, wat voor de student heel motiverend is. Veel opdrachten in het boek hebben betrekking op de studie, waardoor een stevige verbinding ontstaat tussen de ontwikkeling van taal- en studievaardigheden en de professionele ontwikkeling.

De opdrachten in het boek zijn algemeen en kunnen uitgevoerd worden in de eigen opleiding. Soms zullen binnen een opleiding andere eisen worden gesteld, dan krijgen die natuurlijk voorrang.

De resultaten van de opdrachten kunnen met studiegenoten en vak- of taaldocenten worden besproken. De uitwerking kan eventueel bewaard worden in een logboek of een portfolio, zodat de student later nog eens naar de resultaten kan kijken.

Inzet van de methode en studielast

De methode kan klassikaal of individueel ingezet worden en begeleid of onbegeleid aangeboden worden. In het laatste geval is ondersteuning in het geven van feedback op opdrachten en plannen aan te bevelen.

Integraal

De gehele methode kan als verplichte stof worden voorgeschreven voor alle studenten. Na het doorwerken van de methode is er een gemeenschappelijke basis voor wat betreft taal- en studievaardigheden. De studenten maken tijdens de verwerking een verbinding met de professionele ontwikkeling. Daardoor kunnen vakdocenten in hun feedback ook verwijzen naar thema's in het boek.

Bij een klassikale aanpak bedraagt de studielast ongeveer twee lessen per hoofdstuk, voor een deel begeleid en voor een deel onbegeleid. Veel opdrachten kunnen uitgevoerd worden met materiaal dat bij de professionele ontwikkeling hoort. De opdrachten die de student onbegeleid uitvoert, worden individueel of klassikaal met de docent nabesproken.

Alleen voor deficiënties

De methode kan afhankelijk van de kennis en kunde van de student ook gebruikt worden om deficiënties weg te werken. De student kan zijn deficiënties ontdekken door middel van reflectie, een test of oefening, of feedback van studiegenoten of docenten. Vakdocenten kunnen studenten bovendien adviseren om een bepaald hoofdstuk door te nemen.

De studenten werken alleen die hoofdstukken door die gericht zijn op het specifieke leerdoel. Zij maken een verbinding met de professionele ontwikkeling. Daardoor kunnen vakdocenten in hun feedback verwijzen naar thema's in het boek. De methode is gericht op interactief onderwijs en het samengaan van taal- en studievaardigheden en professionele ontwikkeling, en het is dan ook aan te bevelen om momenten te organiseren waarbij de vaardigheid en de aanpak gezamenlijk besproken kunnen worden. De studielast is ongeveer twee lessen per hoofdstuk, voor een deel begeleid en voor een deel onbegeleid. Daarnaast kunnen veel opdrachten uitgevoerd worden met materiaal dat bij de professionele ontwikkeling hoort. De opdrachten die de student onbegeleid uitvoert, worden individueel of klassikaal met de docent nabesproken.

Als naslagwerk

De student kan de methode ook als naslagwerk gebruiken. Als tijdens de studie kennis en vaardigheden nodig zijn die in het boek aangeboden worden, kan hij de benodigde informatie snel opzoeken.

Uitgangspunt interactief (taal)onderwijs

Snelle start in het hbo sluit aan bij het uitgangspunt dat de student de regie heeft over zijn eigen leerproces. De methode biedt de tools en de kennis die nodig zijn om samen met studiegenoten of individueel aan deficiënties in taal- of studievaardigheid te werken. Deze methode van interactief (taal)onderwijs is gebaseerd op drie pijlers: betekenisvol leren, sociaal leren en strategisch leren, die zijn beschreven in de visie van het Expertisecentrum Nederlands (z.d.). De studenten leren op sociale en interactieve wijze met elkaar en met de docenten. De studenten leren binnen een betekenisvolle context door middel van activiteiten die gericht zijn op hun vakgebied. De studenten leren strategieën gebruiken die zij gedurende de gehele studie en daarna kunnen inzetten.

Hoe meer interactie er is tijdens de studie, hoe beter. Interactie tussen studenten onderling (samenwerkend leren) en tussen studenten en docenten zorgt ervoor dat studenten zich daadwerkelijk bezighouden met de stof en op verschillende manieren en tijdstippen die stof gaan verwerken. Zoek een evenwicht tussen klassikale interactie, interacties in groepjes en zelfstandig werk (met feedback door de leerkracht).

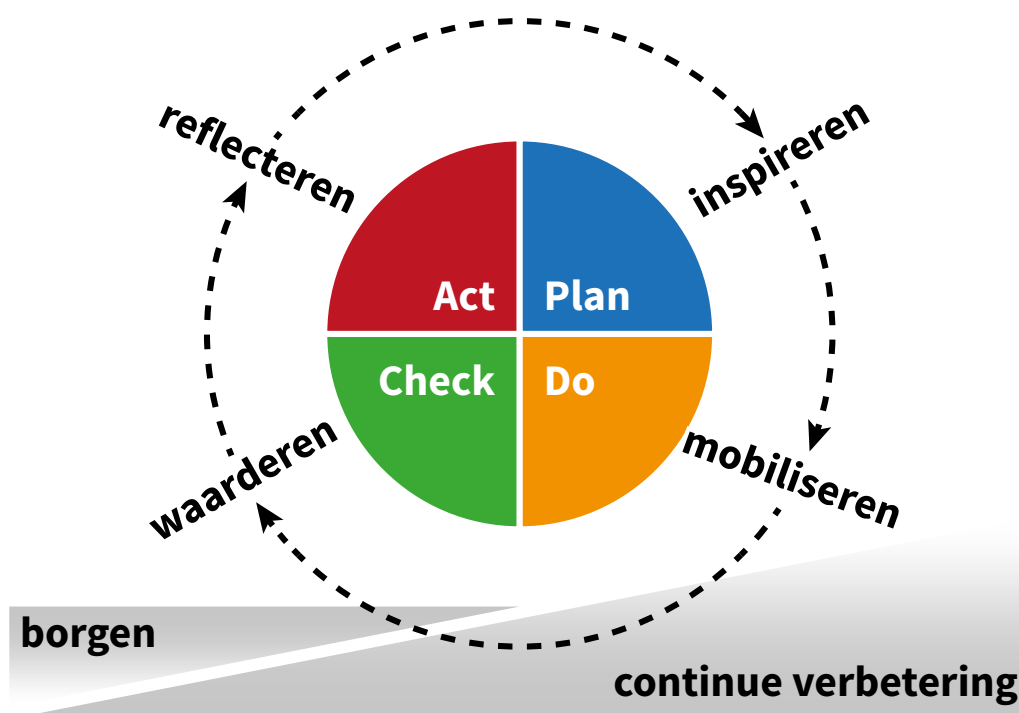
Het trainen van bepaalde vaardigheden is geen geïsoleerde bezigheid. In het boek wordt geregeld verwezen naar studieboeken die de studenten gebruiken of oefeningen die ze voor het inhoudelijke deel van de opleiding moeten doen. Juist de verwerking tijdens de opleiding maakt de geleerde vaardigheden betekenisvol, en door er op verschillende manieren mee te werken, zullen de vaardigheden sneller beklijven.

Het is van belang dat studenten zich bewust worden van de noodzaak van het beheersen van bepaalde vaardigheden. Door middel van het materiaal kunnen ze zich verdiepen in de vaardigheid en eventuele deficiënties aanpakken.

De PDCA-cyclus

De didactische visie is gebaseerd op zelfregulerend leren: de student neemt de regie over zijn eigen leerproces. De cyclische opbouw van de hoofdstukken is gebaseerd op de PDCA-cyclus met als doel opbrengstgericht werken (Terhürne, 2005). De cyclus wordt als volgt geïntegreerd aangeboden:

- *Plan*: kijk naar het huidige niveau van de vaardigheden en ontwerp een plan voor verbetering. Stel voor deze verbetering een doel vast.
- *Do*: voer de geplande verbetering uit.
- *Check*: evalueer het resultaat en vergelijk dit met de oorspronkelijke situatie en toon aan in hoeverre er een verbetering heeft plaatsgevonden.
- *Act*: stel bij onvoldoende resultaat een nieuw plan op.

De PDCA-cirkel

Taal- en studievoordigheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en taal en studievoordigheid hebben een direct verband met elkaar. Daarom is de methodiek voor taalontwikkelend lesgeven uitermate geschikt voor de ontwikkeling van taal- en studievoordigheden door zowel slc'ers als taaldocenten en vakdocenten.

Taalontwikkelend lesgeven

In het hbo is taalondersteuning nodig voor alle studenten, omdat de hier vereiste taalvaardigheid veraf staat van de taal die de studenten buiten de school tegenkomen. Het is voor alle studenten belangrijk om binnen verschillende vakgebieden gericht aan taalvaardigheid te werken. Aan alle studenten worden immers hoge taalvaardigheidseisen gesteld, omdat voor alle studenten de taal van de vakken en beroepsgerichte programma's in meer of mindere mate een nieuwe taal is (Hajer & Meestringa, 2015).

Om de taalvaardigheid te vergroten, worden vaak geïsoleerde taallessen aangeboden. Dat kan zinvol zijn, maar is geen duurzame oplossing. Studenten maken namelijk geen transfer tussen wat ze in deze lessen leren en de opleidingsonderdelen. Het leren lezen en verwerken van vakteksten hoort feitelijk bij de kern van het vak.

Taalgericht onderwijs richt zich op het aanbieden van een betekenisvolle context, het activeren van voorkennis, ruimte scheppen voor interactie, en het bieden van taalsteun door het geven van voldoende feedback – want input levert weer nieuwe output.

Taalsteun wordt geboden door heldere instructie en steun te geven bij teksten en opdrachten (bijvoorbeeld door vragen stellen, aanwijzingen geven of schema's aanbieden), modelleren (voordoen, laten zien, voorbeelden bespreken, hardop denken), monitoren en feedback geven op resultaat en proces (door zowel studenten als docenten) en oog hebben voor de verschillende manieren waarop studenten stof kunnen leren en opdrachten kunnen uitvoeren.

De rol van de docent

Studenten kunnen zich onzeker voelen over de studie of over hun taalvaardigheid, en dat vraagt om een coachende attitude van de docent. Steun de student in zijn zoektocht naar een balans tussen veiligheid en uitdaging.

De studenten werken het grootste deel van de methode zelfstandig door. De docent speelt een actieve rol door het aanbieden van de stof, het bespreken van planning en leerstrategieën, en het geven van feedback. Daarnaast begeleidt hij het leerproces van de individuele studenten.

Studenten zullen zich gedragen naar de eisen die de docent aan hen stelt. Hoge eisen werken motiverend, lage eisen werken demotiverend. Vooral de schoolresultaten van studenten uit een thuismilieu dat qua taal niet goed aansluit bij de opleiding, blijken omhoog te gaan als de docent gericht aan schooltaal en vaktaal werkt (Hajer & Meestringa, 2015).

Leg de lat hoog, want voor de studenten geldt dat het beste uit jezelf halen het zelfvertrouwen vergroot. Geef studenten voldoende opbouwende feedback, zowel

op inhoud als op leerproces, zodat ze weten dat ze goed bezig zijn. Zorg bij de schrijfopdrachten voor individuele feedback, zodat de student zijn werk kan corrigeren.

Voorbeeld van een les

De lessen zijn, zoals hiervoor al gezegd, opgebouwd op basis van de PDCA-cyclus. Eerst wordt teruggekeken op de vorige les. Hoe is de opdracht uitgewerkt? Welke vragen zijn er nog? Welke vervolgstappen moeten er genomen worden? Hoe kun je als student laten zien dat je de vaardigheid verder hebt ontwikkeld?

Vervolgens biedt de docent het thema van het hoofdstuk aan en activeert de voorkennis in een onderwijsleergesprek. In een aantal hoofdstukken kan het maken van een test of oefening de aanleiding zijn tot zo'n gesprek. Besteed veel aandacht aan persoonlijke ervaringen, zodat studenten zich bewust worden van hun handelen en ervaringen kunnen delen.

Daarna bekijken de studenten het hoofdstuk globaal. Wat komt er aan de orde? Wat verwachten ze ervan te leren? Wat betekent dit voor hen? De docent kan het thema van het hoofdstuk kort bespreken. Het is nuttig daarbij te verwijzen naar literatuur, werkvormen of toetsen die op dat moment binnen de studie aan de orde zijn. Op deze manier wordt het leren van de vaardigheden betekenisvol. De studenten gaan zelf aan de slag met het hoofdstuk – individueel, in tweetallen of in groepjes. De docent beantwoordt vragen en geeft feedback.

Aan het eind van de les doen de studenten verslag van hun werkzaamheden en presenteren hun plan om de vaardigheid verder te ontwikkelen en aan te geven hoe die ontwikkeling bewezen kan worden.

Werken aan de woordenschat

Een belangrijk onderdeel van taal- en studievaardigheid is het uitbreiden van de passieve en de actieve woordenschat. Studenten moeten getraind worden om aandacht te besteden aan woorden die zij niet kennen. Achter in het boek en op www.coutinho.nl/snellestarthbo staat een lijst met woorden die in het boek gebruikt worden (voornamelijk woorden op taalniveau 3F/4F). Het is de bedoeling dat de studenten deze lijst gebruiken als naslagwerk en hem zelf uitbreiden met nieuwe woorden.

Daarnaast moeten de studenten gestimuleerd worden om de woorden zelf te gaan gebruiken. Een digitaal middel om begrippen en hun betekenis te oefenen is Quizlet. Na het oefenen moeten de studenten gestimuleerd worden om de nieuwe woorden te gaan gebruiken in hun werk.

Evalueren en reflecteren

Reflecteren is ook een belangrijk onderdeel van het leerproces. Door ook hieraan aandacht te schenken, krijgen de studenten inzicht in hun eigen handelen. Vervolgens maken zij zelf een plan om hun vaardigheden verder te ontwikkelen. Het is belangrijk dat ze daarbij ook aangeven hoe gemeten kan worden of het doel is behaald.

Of een student een vaardigheid voldoende beheerst, wordt in deze methode niet getoetst. De vraag wat 'voldoende' is, kan alleen beantwoord worden in relatie tot de studie. Door kritisch te leren kijken naar het eigen werk en dat van een ander en daarmee aan de slag te gaan, ontwikkelt de student een eigen strategie om zo effectief en efficiënt mogelijk te studeren.

Gebruikte bronnen

Expertisecentrum Nederlands (z.d.). *Interactief taalonderwijs: een vorm van taalonderwijs*. Verkregen op 16 maart 2017 via www.expertisecentrumnederlands.nl/soorten-onderwijs/po/interactief-taalonderwijs/

Hajer, M. & Meestringa, T. (2015). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Terhürne, H. (2005). De PDCA-cirkel in 7 stappen. Een stappenmodel voor verbetertrajecten en creativiteit. *Management Tools*, (3), 20-21. Geraadpleegd op 4 januari 2017 via www.coutinho.nl/fileadmin/documenten/kwaliteitmetbeleid/extra_mat_docenten/H1/PDCA-cirkel_in_7_stappen.pdf

Veld, R. in 't (2016). *Zoeken naar de weg omhoog. Onderzoek studiesucces doorstroom MBO-HBO*. Rotterdam: Roel in 't Veld/Hogeschool Rotterdam.